ePublishing

Μακεδονικά

Vol 17, No 1 (1977)

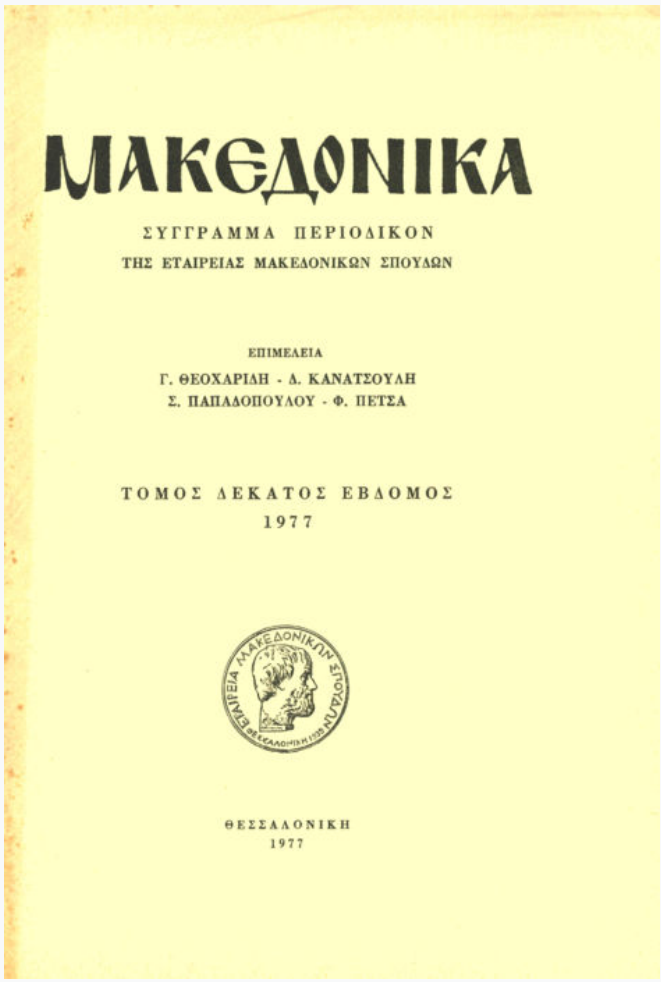

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗ - Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ
Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - Φ. ΠΕΤΣΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
1977

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1977

Ποικίλα φιλολογικά

Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης

doi: 10.12681/makedonika.369

Copyright © 2014, Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Μπουμπουλίδης Φ. Κ. (1977). Ποικίλα φιλολογικά. *Μακεδονικά*, *17*(1), 235–258. https://doi.org/10.12681/makedonika.369

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 17/02/2026 14:55:08

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Α΄
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ

Ὁ Μιχαὴλ Περδικάρης (1766-1828)[1], ποὺ ἤσκησε μὲ ἐπιτυχία τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας, κατέγινε συστηματικὰ μὲ τὸν ποιητικὸ λόγο καὶ φαίνεται ὅτι συνέθεσε πολλὰ ἔργα, ποὺ ὅμως δὲν ἔχουν περισωθῆ.

Ὁ ἴδιος, ὅσο ζοῦσε, ἐδημοσίευσε: α΄) τὸν *Ἑρμῆλο*[2]—μακρόστιχο ποίημα διῃρημένο σὲ τρία μέρη (20 ᾠδὲς)—μὲ τὸν ὁποῖο ἐκτείνει τὶς ἐπιθέσεις του πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις (ἄρχοντας, κληρικούς, ἰατρούς, συγγραφεῖς) μὲ στόχο τὴν προσβολὴ τῶν τάσεων, ποὺ διεδίδοντο ἀπὸ τοὺς *φιλοζόφους* τῆς Δύσεως, καὶ β΄) τὴν *Προδιοίκησιν εἰς τὸν Ἑρμῆλον*[3], ἔργο πεζό, μὲ τὸ ὁποῖο παρέχει πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκτασι καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ *Ἑρμήλου,* ἀποκαλύπτοντας καὶ τὶς θέσεις του ἀπέναντι στὰ προβλήματα τῶν χρόνων του.

Ἀπὸ τὸν συντοπίτη του ἰατρὸ καὶ ποιητὴ Γ. Σακελλάριο[4] περιελήφθησαν στὴν συλλογή του *Ποιημάτια*[5] πέντε ἔμμετρες ἐπιστολὲς τοῦ Μιχ. Περδικάρη πρὸς αὐτόν[6].

---

1. Ἰδ. Κ. Δ. Γουναροπούλου, Μιχ. Περδικάρης, «Πανδώρα» ΚΒ΄, ἀρ. 528 (15 Μαρτίου 1872), σ. 558-559. Π. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 296-299. Κ. Τσιτσελίκη, Δύο ἄγνωστοι Μακεδόνες ποιηταί, «Νέα Ἑστία» 11 (1932) 252-258. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὡς τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821, Ἀθῆναι-Ἰωάννινα 1973, σ. κ΄-κα΄ (μὲ βιβλιογραφία).

2. *Ἑρμῆλος ἢ Δημοκριθηράκλειτος Μιχαὴλ τοῦ Περδικάρι ἰατροῦ. Τόμος πρῶτος 1817.* (Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. 303-305, μὲ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία).

3. *Προδιοίκησις εἰς τὸν Ἑρμῆλον ἢ Δημοκριθηράκλειτον Μιχαὴλ τοῦ Περδικάρι ἰατροῦ [...] 1817.* (Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. 305-308).

4. Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. κζ΄-κζ΄, 316-317 (μὲ τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία).

5. *Γεωργίου Σακελλαρίου, ἰατροῦ τοῦ ἐκ Κοζάνης, Ποιημάτια [...]. Ἐν Βιέννῃ 1817[...].*

6. α) *Μιχαὴλ ὁ Περδικάρης Γεωργίῳ τῷ Σακελλαρίῳ* (17 Νοεμβρίου 1800), σ. 111-117

β) *Μιχαὴλ ὁ Περδικάρης Γεωργίῳ τῷ Σακελλαρίῳ* (1 Φεβρουαρίου 1801), σ. 127. 141.

γ) *Μιχαὴλ Γεωργίῳ, κατηγορηθεὶς παρά τινων ὅτι μεταχειρίζεται ἑλληνικὸν ὕφος*

Τρία ἀκόμη ἔργα του ἔγιναν τὰ τελευταῖα χρόνια γνωστά: Τὸ πρῶτο ἐπιγράφεται *Τῷ πανιερωτάτῳ, ἐλλογιμωτάτῳ τε /καὶ θεοπροβλήτῳ Ἐπισκόπῳ ἁγίῳ Σερβίων κυρίῳ κυρίῳ Θεοφίλῳ /τῷ σεβασμιωτάτῳ μοι Δεσπότῃ.* Περιλαμβάνεται στὸ χγφ. ὑπ' ἀρ. 27 τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης[1]· ἀποτελεῖται ἀπὸ 44 στίχους σὲ ἰαμβικὸ τρίμετρο καὶ δημοσιεύθηκε ἀποσπασματικὰ ἀπὸ τὸν Μιχ. Καλινδέρη: Μ' αὐτὸ ἐπαινεῖται ὁ ἐπίσκοπος Θεόφιλος γιὰ τὴν συμβολή του στὴν ἀποκατάστασι τῶν σχολικῶν πραγμάτων τῆς Κοζάνης[2]. Τὸ δεύτερο ἔργο ἐπιγράφεται *Ρήγας ἢ κατὰ Ψευδοφιλελλήνων*· περιλαμβάνεται σὲ χγφ. τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους (Κ47, κῶδ. 3)[3] καὶ ἀποτελεῖ ἐπίθεσι κατὰ τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, ποὺ δὲν κατώρθωσε ὁ συγγραφεὺς νὰ συλλάβῃ τὴν προσωπικότητα καὶ νὰ κατανοήσῃ τὸν ἰδεολογικό του κόσμο[4]. Τὸ τρίτο κείμενο ἔχει τίτλο *Διομηδειάς*. Σώζεται σὲ χειρόγραφα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (ἀρ. 255 [630])[5] καὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (ἀρ. Ρ1138 καὶ Ρ1142)[6] καὶ ἔχει ὡς θέμα τὶς περιπλανήσεις τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος ἀπὸ τὴν Ἅλωσι τῆς Τροίας ὡς τὴν ἐπιστροφή του στὸ Ἄργος.

εἰς τοὺς στίχους του (12 Μαρτίου 1801), σ. 155-158.

δ) *Μιχαὴλ Γεωργίῳ. Ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν· «Ποῖον σύστημα τῆς ἰατρικῆς ἀκολουθεῖ». Ἐφημερὶς ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος. Ἐπιστημῶν κρίσις* (23 Μαρτίου 1801), σ. 164-168.

ε) *Ἐφημερὶς β' ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος. Τῷ Δ' ἔτει Ὀλυμπιάδος χμγ', θαργηλιῶνος ἀρχομένου, α'*, σ. 171-178.

1. Ἰδ. Μ. Καλινδέρη, Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης: 1676-1808, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951, σ. 143-144 (Δημοσιεύονται οἱ στίχ. 1-9, 37-44. Στὸν τελευταῖο στίχο πρέπει νὰ τηρηθῇ ἡ μία ἀπὸ τὶς λέξεις *ἄκρον* καὶ *θερμόν*). Τοῦ χγφ. ἔλαβα φωτοαντίγραφο μὲ τὴν εὐγενῆ φροντίδα τοῦ κ. Β. Σαμπανοπούλου.

2. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος συντάξεως τοῦ στιχουργήματος δὲν εἶναι γνωστός. Πρέπει ὅμως αὐτὸ νὰ ἐγράφη μεταξὺ τοῦ 1803, ὁπότε ἄρχισε νὰ διδάσκῃ, μετὰ τὴν ἀποκατάστασι τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων, ὁ Γεώργ. Ἰωαννάκη (1803-1807) καὶ τοῦ 1808, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διδασκαλία ὁ Στέφ. Σταμκίδης καί, μὲ τὴν συγκατάθεσι τοῦ Θεοφίλου, κτίζεται νέο σχολεῖο. Ἡ τελευταία αὐτὴ χρονολογία εἶναι καὶ ἡ πιὸ πιθανή. (Ἰδ. Π. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, ὅ.π., σ. 79, 203-207). Ὅσο γιὰ τὸν Θεόφιλο, ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἀρχιερατείας του δὲν εἶναι αὐστηρὰ καθωρισμένος. Φαίνεται ὅτι παρέμεινε ὡς Ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸ 1780 ὡς τὸ 1811. (Ἰδ. Π. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, ὅ.π., σ. 64-79. Μητροπολίτου πρώην Λήμνου Βασιλείου Ἀτέση, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 232).

3. Ἰδ. Κ. Διαμάντη, Τὰ περιεχόμενα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1972, σ. 547.

4. Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. κα', σημ. 2 (ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

5. Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Χειρόγραφοι συλλογαὶ ποιητικῶν κειμένων ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος, «Δωδώνη» Β' (1973) 332-333.

6. Ἰδ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου, Χειρόγραφοι συλλογαὶ ποιητικῶν κειμένων ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος. (Σειρὰ δευτέρα), «Δωδώνη» Γ' (1974) 379-381.

Τοῦ Μιχ. Περδικάρη ὅμως σώζονται καὶ τρία ἀνέκδοτα μικρὰ στιχουργήματα, ποὺ δὲν ἔχουν ὡς τώρα μελετηθῆ:

Τὸ πρῶτο, μὲ τίτλο *Ἀνατροπή*, περιλαμβάνεται στὰ φύλλα 130r-133r τοῦ χγφ. ἀρ. 125 τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ποὺ περιέγραψε ὁ Ἀντ. Σιγάλας[1] (εἰκ. 1, 2). Πρόκειται γιὰ ἀντίκρουσι τοῦ περιεχομένου *Ποιηματίου* (γνωστοῦ ἀπὸ πολλὰ χγφ.), ποὺ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Al. Vacarescu[2]. Ὁ Μιχ. Περδικάρης στὴν ἀπαισιοδοξία γιὰ τὴν ἐπικρατοῦσα κοινωνικὴ κατάστασι τοῦ Ρουμά-

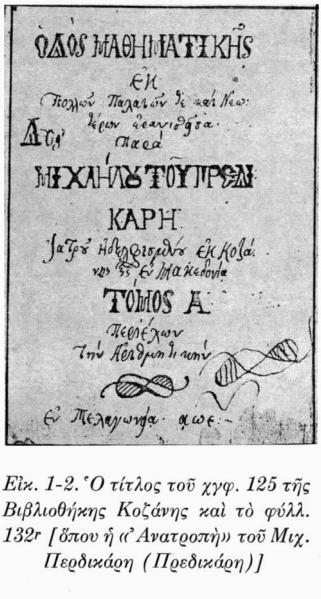

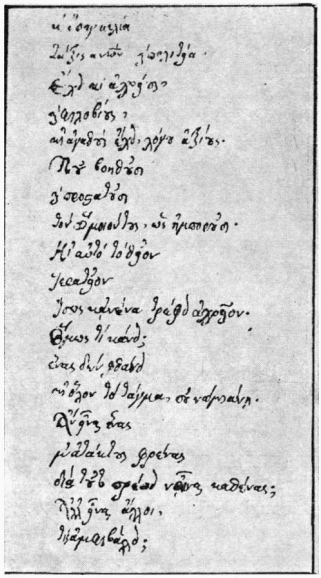

Εἰκ. 1-2. Ὁ τίτλος τοῦ χγφ. 125 τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης καὶ τὸ φύλλ. 132r [ὅπου ἡ «Ἀνατροπὴ» τοῦ Μιχ. Περδικάρη (Πρεδικάρη)]

νου ποιητοῦ ἀντιτάσσει μιὰ αἰσιόδοξη διάθεσι ὑποστηρίζοντας ὅτι παράλληλα μὲ τοὺς κακούς, καὶ περισσότεροι, εἶναι οἱ καλοί, ὥστε δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀπόγνωσις. Πιθανῶς πρόκειται γιὰ ἕνα στιχουργικὸ παιχνίδι ἀντι-

1. Ἀντ. Σιγάλα, Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθῆκαι Δυτικῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 53. Φωτοτυπία τοῦ χγφ. ἔλαβα μὲ τὴν εὐγενῆ φροντίδα τοῦ κ. Β. Σαμπανοπούλου, τὸν ὁποῖο καὶ εὐχαριστῶ θερμά.

2. Ἰδ. Ἀρ. Καμαριανοῦ, Λαϊκὰ τραγούδια καὶ φαναριώτικα στιχουργήματα Ἑλλήνων καὶ Ρουμάνων τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος, «Λαογραφία» ΙΗ΄ (1959) 106-108. Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Ἑπτανησιακὰ Σημειώματα, «Δωδώνη» Α΄ (1972) 136.

στροφῆς, κατὰ τὸ περιεχόμενο, τοῦ *Ποιηματίου*, γιατὶ βέβαια ἡ ὅλη δημιουργία τοῦ Κοζανίτου ποιητοῦ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκ μέρους του διαπίστωσι μιᾶς τόσο εὐρείας καλωσύνης στὸν κόσμο. Ὁπωσδήποτε τὸ στιχούργημα, γραμμένο στὸ μετρικὸ σύστημα τοῦ προτύπου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα τρεῖς τρίστιχες στροφές, ποὺ ἀπαρτίζονται ἀπὸ δύο 5συλλάβους καὶ ἕνα 10σύλλαβο δακτυλικοὺς στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία:

α΄

φ. 130r *Τί ἀσυστόλως//*
φ. 130v *λέγουν πὼς ὅλος*
ὁ κόσμος εἶναι ψευτιὰ καὶ δόλος,

β΄

ποὺ ἐκ παντοίων
καὶ ἀνομοίων
ἠθῶν κροτεῖται σύστημ᾽ ἀλλοῖον!

γ΄

Κ᾽ ἡ ποικιλία
αὕτ᾽ ἡ παντοία
εἶναι τοῦ κόσμου ἡ εὐμορφία.

δ΄

Ἡ γῆ ἐβγάνει
ἄνθη κι αὐξάνει
κι ἄπειρα χόρτα, ὁποὺ βλαστάνει,

ε΄

ἄλλα δυσώδη
κι ἄλλα εὐώδη,
χωρὶς ἀκάνθας κι ἄλλ᾽ ἀκανθώδη.

ς΄

Καὶ κατὰ τόπους
τρέφει κι ἀνθρώπους
ἄλλους μὲ ἄλλα ἤθη καὶ τρόπους,

ζ΄

ἄλλους γνησίους
κι ἄλλους δολίους//
φ. 131r *πολλοὺς χρησίμους, πλείστους ἀχρείους.*

Τίτλ.: *Εἰς τὸ αὐτὸ ἀνατροπὴ τοῦ* /*Μ.Π.* ||

η΄

Φαίνονται ἤθη
ἁπλᾶ κ᾽ εὐήθη
κι ἄλλα πανοῦργα καὶ κακοήθη,

θ΄

ποὺ μεμειγμένα
εἶν᾽ ἐσπαρμένα,
χρηστὰ μὲ φαῦλα συμπεφυρμένα.

ι΄

Καὶ οὔτ᾽ ἐχάθη,
ἀφ᾽ οὗ κ᾽ ἐστάθη
ἡ γνησιότης εἰς τόσα πάθη.

ια΄

᾽Αλλ᾽ ἂν ἐλείπῃ,
κάτι τῇ λείπει,
ἄκρα δὲν εἶναι, πλὴν δὲν ἐκλείπει.

ιβ΄

Δὲν εἶν᾽ ἀπάτη,
ἂν ἀκροτάτη
αὐτὴ δὲν εἶναι κ᾽ ἐντελεστάτη.

ιγ΄

Ὅλοι ποθοῦσιν
ὀρθῶς νὰ ζοῦσιν,
ἂν καὶ πολλάκις ἐξολισθοῦσιν.//

ιδ΄

φ. 131v *Μόν᾽ ἡ Θεότης*
εἶναι ἀκρότης.
᾽Ελλιπὴς εἶναι ἡ ἀνθρωπότης.

ιε΄

Κι ὅσον ἂν κάνῃ,
τὸν κόπον χάνει.
δὲν εἶναι τρόπος, ἄκρον δὲν φθάνει.

η΄$_1$ *Φαίνοντα: Ψαίνονται* || ι΄$_1$, *ἐχάθη* ἀπὸ διόρθωσι ἀντὶ *ἐχάθην* || ιγ΄$_1$, μετὰ τὸ *ποθοῦσιν* διαγεγραμμένο *ὀρθῶς νὰ* ||

ιϛ΄

Θέλει νὰ φθάσῃ,
νὰ ὁμοιάσῃ.
Ὅμως τοὺς ὅρους πῶς νὰ περάσῃ;

ιζ΄

Ὄντως γνησίως
εἶναι φιλία,
δὲν λείπει πάλιν καὶ ἡ δολία.

ιη΄

Ὅπου γυρίσῃς,
φίλ' εἶν' ἐπίσης,
πλὴν πιστοὺς ὅλους μὴ τοὺς νομίσης.

ιθ΄

Καθεὶς ἐμπρός σου
εἶν' ἀδελφός σου,
ἀλλ' ἕνας εἶναι ὁ γνήσιός σου.

κ΄

Κάθε ἀξία//
φ. 132r *κ' ἐπαγγελία,*
τάξις ἀνθρώπων καὶ πολιτεία

κα΄

ἔχει κι ἀχρείους
καὶ φιλοβίους
κι ἀγαθοὺς ἔχει, λόγου ἀξίους,

κβ΄

ποὺ βοηθοῦσι
καὶ προστατοῦσι
τὸν ὅμοιόν τους, ὡς ἠμποροῦσι.

κγ΄

Κι αὐτὸ τὸ θεῖον
ἱερατεῖον
ἴσως κανένα τρέφει ἀχρεῖον.

κδ΄

Ὅμως τί κάνει;
Ἕνας δὲν φθάνει·
κι ὅλον τὸ τάγμα ποῦ νὰ μιάνῃ;

κε΄

Ἂν εἶναι ἕνας
μ᾽ ἀτάκτους φρένας,
διὰ τοῦτο πρέπει νά ᾽ναι καθένας;

κς΄

᾽Αλλ᾽ εἶναι ἄλλοι
—τίς ἀμφιβάλει;—//
φ. 132ᵛ *ἔργῳ καὶ λόγῳ ὄντως μεγάλοι,*

κζ΄

ἐκλογῆς σκεύη,
ποὺ μεσιτεύει
ἡ ἀρετή των, Θεὸν πρεσβεύει

κη΄

ὑπὲρ πραγμάτων
κι ἀνομημάτων
τῶν λοιπῶν ἄλλων καὶ ἀδυνάτων.

κθ΄

Πλὴν πῶς νὰ ζήσουν;
Νὰ μὴ κινήσουν
τοὺς κατηγόρους νὰ φλυαρήσουν!

λ΄

Ἂν ὑστεροῦνται,
ταλαιπωροῦνται,
τοὺς λέγουν τότε πὼς προσποιοῦνται.

λα΄

Ἂν ζῶσ᾽ ἀφθόνως,
λέγει ὁ φθόνος·
«᾽Ιδοὺ τὸ τάγμα, ποὺ ζῇ ἀπόνως!»

λβ΄

Λοιπὸν δὲν ξεύρουν
τί νὰ ἐφεύρουν,
ὅλους ν᾽ ἀρόσουν μέσον νὰ εὕρουν.//

λγ΄

φ. 133ʳ *᾽Αλλ᾽ ἂν τις θέλῃ*
νὰ ρίπτῃ βέλη,
κέντρ᾽ ἂς λακτίζῃ, οὔτε μοι μέλει.

κζ΄ 1: *σκεῦος ᾽Εκλογῆς...* Πράξ., 9,15 ‖ λγ΄ 3: *...πρὸς κέντρα λακτίζειν* Πράξ., 26,14

Τὸ δεύτερο στιχούργημα ἔχει παραδοθῆ μὲ δύο χγφ., τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους (Ἀρχεῖο Ἀθ. Ψαλίδα, ἀρ. 369)[1] καὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (ἀρ. Ρ1149)[2]. Πρόκειται γιὰ σάτιρα ποὺ ἀπευθύνεται καὶ ἀναφέρεται σὲ κάποιον *Μανολάκη ἄρχοντα* καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑκατὸν δύο τροχαϊκοὺς 8συλλάβους στίχους, μὲ ὁμοιοκαταληξία κατὰ διστιχία:

Μανολάκη ἄρχοντά μου,
συγχωρεῖς τὸ τόλμημά μου.
Δὲν σὲ λέγω μὲ κακίαν·
ἔχω μίαν ἀπορίαν,
Κ' ἐρωτῶ σε νὰ ἠξεύρω
τὸ τί εἶσαι πῶς νὰ εὕρω,
τὶ δὲν εἶν' ἀκόμη δῆλον
ἂν ὡς ζῷον ζῇς ἢ ξύλον.
Εἰ μὲν δένδρον, δὲν κινιόσουν,
εἰ δὲ ζῷον, συλλογιόσουν.
Ἀλλ', ὡς βλέπω, σὺ κινεῖσαι
κι οὐδ' ὡς ζῷον συλλογεῖσαι.
Οὔτε δέχεσαι θρησκείαν,
τὴν νομίζεις ὡς μωρίαν.
Ὥστε τί νὰ σὲ νομίσω,
ποῦ νὰ σὲ συναριθμήσω;
Μὲ τὰ δένδρα; Ἴσως σφάλλω.
Μὲ τὰ ζῷα; ἀμφιβάλλω.
Ὅσον δείχνεις εἰς τὸ μάτι,
φαίνεσαι πὼς εἶσαι κάτι.
Πλὴν τί εἶσαι ἀπορεῖται
ἀπὸ ὅλους καὶ ζητεῖται.
Ἀλλ' ὁ μέγας ὀντολόγος
κι ἀκριβὴς φυσιολόγος,
ποὺ κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους
φιλοσόφους τοὺς μεγάλους,
δὲν 'φοβήθη τὰ μυαλά του
κ' ἔβαλε τὰ δυνατά του
ἐντελῶς νὰ σὲ γνωρίσῃ,
τὸ τί εἶσαι νὰ νοήσῃ.
Αὐτὸς κρίνει τὰ ροβίθια,
τὰ κουκιά, τὰ κολοκύθια,
τὲς φακὲς καὶ τὰ πεπόνια,
καλογέρους μὲ φαιλόνια.
Ξεύρει Βλάχον, ξεύρ' Ἀρμένη,
εἶδε κόσμον, εἶδε γένη,
κρίνει πρόβατα, λιοντάρια,
κρίνει σκύλους κρίν' ὀνάρια
κ' ἤλπισε κ' ἐσὲ νὰ κρίνῃ
κ' εὔκολο νὰ διακρίνῃ
ἀπὸ τἄλλ' αὐτὰ τὰ ὄντα
ὅσα ἔμψυχα καὶ ζῶντα,
ὅτι 'νόησε κι ἀστέρας
κ' εἶπε τετραγώνους σφαίρας
κι ἄγγελοι πὼς τοὺς ἀνάπτουν
εἰς τὴν νύκτα νὰ ἀστράπτουν.
Πλὴν κἀκεῖνος ὁ μεγάλος
ὁ σοφός, ὡς εἴ τις ἄλλος,

Τίτλ.: *Ἐρώτησις τοῦ μιχαήλου περδικάρη* Β: *Πρὸς τὸν Κυρ μανολάκην εἰσάλλησις* Γ || 5 *καὶ ρωτῶσε* Β: *κιἀγαποῦσα* Γ || 6 *τὸ τί εἶσαι πῶς νὰ εὕρω* Β: *τ' εἶσαι πῶς νὰ σ' εὕρω* Γ || 7 *ἀκόμι* Β: *ἀκόμα* Γ || 10 *κινιώσουν* Β: *κινιούσουν* Γ || 11 *συλλογιώσουν* Β: *συλλογιούσουν* Γ || 23 *ὀντολόγος* Γ: *ὀδολόγος* Β || 31 *ροβύθια* Β: *ρεβύθια* Γ || 33-34 παραλείπει Γ || 37 *πρόβατα λιοντάρια* Β: *βόδια καὶ γομάρια* Γ || 38 *κρίν' ὀνάρια* Β: *καὶ λιοντάρια* Γ || 43 *κ'* παραλείπει Γ || 47 *κἀκεῖνος* Β: *κ' ἐκεῖνος* Γ ||

1. Ἰδ. Κ. Δ ι α μ ά ν τ η, Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ τὸ ἀρχεῖον του, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» 14 (1960) 581. (Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα: *Γ.*).

2. Τὸ χγφ. δὲν ἔχει ὥς τώρα περιγραφῆ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα φύλλο σχήμ. 24.1 × 34,6 ἑκ. μ. (Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα: *Β.*).

εἰς ἐσένα ἐγελάσθη,
μάτην τόσον ἐφαντάσθη.
Φλυαρεῖ εἰς τὴν ἀλήθεια
καὶ μᾶς λέγει παραμύθια.
Ἂν ἐγνώρισ' ἕν' ἀστέρα,
τίποτε. Κακή του μέρα.
Ἐσένα θέλω νὰ γνωρίσῃ,
ἂν ἠξεύρῃ νὰ νοήσῃ,
σένα ὅτι εἶσαι τέρας
ἄλλο παρὰ τοὺς ἀστέρας.
Ὅθεν, ὅ,τ' εἰπῇ, δὲν πείθει·
εἰς ἐσένα ἠπατήθη.
Δὲν σ' ἐγνώρισε τελείως
κι ἂς καυχᾶται ὁ ἀχρεῖος.
Οὕτως σὺ πὼς εἶσαι κάτι
τὸ γνωρίζουν καὶ οἱ γάττοι,
οὐδὲ εἶναι ἀπορία
ἢ καμμί' ἀμφιβολία.
Ἂς μ' εἰπῇ τό ὅ,τι εἶσαι,
μὲ τί ὄντα ἀριθμεῖσαι.
Τοῦτο εἶναι δυσκολία
καὶ μεγάλη ἀπορία.
Ἀλλ' αὐτὸς σ' εἶπε «δερμάτι».
Τοῦτο πλέον μὲ ταράττει.
Ἄχ, δερμάτι σὺ δὲν εἶσαι,
χέζεις, τρώγεις καὶ κινεῖσαι.
Κι, ὤ, νὰ τοῦ σβησθῇ τὸ μάτι!
Τέτοιον ποτὲ δερμάτι
οὔτ' ἠκούσθη, οὔτ' ἐφάνη
κ' εἶναι τοῦ σοφοῦ μιὰ πλάνη.
Ὁ σοφὸς τῷ ὄντι σφάλλει
κ' εἶναι πλάνη του μεγάλη.
Ἂς κουρεύεται, ἂς σκάσῃ,
οὔτε ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ
τὸ τί εἶσαι νὰ νοήσῃ
καὶ σαφῶς νὰ παραστήσῃ,
ἀλλ' οὐδὲ κανένας ἄλλος,
ἔστω καὶ σοφὸς μεγάλος.
Τὸ λοιπὸν εἰς ἕναν τρόπον
σὺ ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων
θέλεις μείνει ὡς ἓν μόνον
εἰς αἰῶνα τῶν αἰώνων
μέγα ἄπορον τοῦ κόσμου
—καθὸ τέρας εἶσαι, φῶς μου,—
ὅλοι νὰ σὲ θεωροῦσι
καὶ χωρὶς νὰ ἠμποροῦσι
τὸ τί εἶσαι νὰ γνωρίσουν,
ὡς τί ὂν νὰ σὲ νομίσουν.
Σὲ ὑλάκτησα ὡς φίλον,
διατὶ μὲ εἶπες σκύλον.
Ἀλλὰ πάλιν σ' εἶμαι φίλος
καὶ ἂς εἶπες· «εἶμαι σκύλος».
Ὅθεν μὴ δυσαρεστῆσαι,
ἂν σ' ἐρώτησα τί εἶσαι.

52 *παραμύθια* B: *κολοκύθια* Γ ‖ 53 *ἐγνώρισ' ἕν' ἀστέρα* B: *ἐνόησεν ἀστέρα* Γ ‖ 59 *ὅτ' εἰπῇ* Γ: *ὅ,τι πῇ* B ‖ 60 *ἠπατήθη* B: *ἀπατήθη* Γ ‖ 71 *δερμάτι* B: *δρεμέτι* Γ ‖ 73 *δερμάτι σὺ* Γ: *δερμάτ' ἐσὺ* B ‖ 75 *κι ὦνὰ τοῦ* Γ: *κ(αὶ) νὰ σοῦ* B ‖ Μετὰ τὸν στίχο 78 διαγεγραμμένος ὁ στίχος *κ' εἶναι πλάνη του μεγάλη* B ‖ 87 *τὸ* Γ: *τὸν* B ‖ 92 *εἶσαι* B: *ποῦσαι* Γ ‖ 99 *σ' εἶμαι* Γ: *εἶμαι* B ‖ 100 *καὶ ἂς εἶπες* B: *ἂν κ' ὡς μ' εἶπες* Γ ‖

Τὸ τρίτο στιχούργημα, μὲ τίτλο *Εἰς τὴν Ἰατρικὴν* ἔχει γραφῆ στὸ φύλλο 1ν τοῦ χγφ. Ρ1149 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ μ' αὐτὸ ὑπογραμμίζονται οἱ δυσάρεστες πλευρὲς ἀσκήσεως τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι ὀκτὼ τροχαϊκοὺς 8συλλάβους στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία κατὰ διστιχία. Στὸ στιχούργημα αὐτὸ (γραμμένο ἀμέσως μετὰ τὸ προηγούμενο, στὸ χγφ. τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης) δὲν ἀναφέρεται

ἰδιαίτερα τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ὥστε ἡ προσγραφή του στὸν ἰατρὸ Μιχ. Περδικάρη πρέπει νὰ γίνῃ ὄχι μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα, ἀλλὰ φυσικὰ μὲ μεγάλη πιθανότητα:

φ. 1v *Ἄχ, ὦ τέχνη Ἰατρική μου,*
πόσον σὲ μισεῖ ἡ ψυχή μου!
Δόξαν ἔχεις, κέρδος ἔχεις,
κάθε τέχνην ὑπερέχεις·
ὅλοι σὲ προϋπαντοῦσι,
ὡς Θεόν των σὲ τιμοῦσι.
Ἀλ' ἂν στοχασθῶ τὰς θλίψεις,
ὁποὺ θέλει ἀνταμείψεις
τοὺς ἀθλίους λατρευτάς σου,
ἰατροὺς τοὺς ἐραστάς σου,
εἶσαι ἡ ἀθλιωτάτη,
ἀπὸ βάσανα γεμάτη.
Νὰ κουρεύεσαι, ἀθλία!
Εἶσαι ὅλη δυσκολία.
Δὲν μ' ἀφίνεις νὰ χορτάσω,
μιὰν στιγμὴν νὰ ἡσυχάσω.
Δὲν ἠξεύρω μήτε ὕπνον,
μήτε γεῦμα, μήτε δεῖπνον.
Πότε ἕνας, πότε ἄλλος,
διάβολος κι αὐτὸς μεγάλος,
κάθε ὥραν νὰ μὲ κράζῃ,
τὴν ψυχήν μου νὰ ταράζῃ!
Ἄχ, Ἰατρική, κρημνίσου,
εἰς τἀνάθεμ' ἡ τιμή σου!
Κύλλια νὰ πωλῶ κραμβία
καὶ νὰ ζῶ ἐν ἡσυχίᾳ·
ὅσον θέλω νὰ δειπνήσω
καὶ ὅσον θέλω νὰ καθήσω...

Τίτλ.: *εἰς τὴν Ἰατρικὴν* || 7 *στοχασθῶ* διώρθωσα: *στοχασθῇ* B ||

Καὶ τὰ τρία ἀνέκδοτα στιχουργήματα τοῦ Μιχ. Περδικάρη δὲν διακρίνονται βέβαια γιὰ λογοτεχνικὴ ἀξία, ποὺ ὁπωσδήποτε ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν ὅλη ποιητική του παραγωγή. Ἀνήκουν πάντως στὸ ἀντίστοιχο κλῖμα τῶν χρόνων τους καὶ συμβάλλουν γραμματολογικὰ στὴν πληρεστέρα γνῶσι τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τοῦ Κοζανίτου ποιητοῦ.

Β'
Η «ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ» ΤΗΣ «ΙΛΙΑΔΟΣ» ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΡΟΥΣΙΑΔΗ

Στὸν κύκλο τῶν Ἑλλήνων λογίων, ποὺ ἀναπτύσσουν κάποια διδακτικὴ καὶ φιλολογικὴ δραστηριότητα, στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ χῶρες εὐρωπαϊκές, κατὰ τὴν Προεπαναστατικὴ περίοδο, κατατάσσεται ἀναμφισβήτητα ὁ Γεώργιος Ρουσιάδης (1783-1854)[1], ποὺ πρῶτος, κατὰ τὴν νεωτέρα περίοδο τῆς

1. Ἰδ. Κ. Γουναροπούλου, Γ. Ρουσιάδης, «Πανδώρα» ΚΒ', ἀρ. 528 (15 Μαρτίου 1872), σ. 559-561. Π. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 218-222. Ν. Π. Δελιαλῆ, Ἀναμνηστικὴ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση [...]. Τόμος Πρῶτος, Κοζάνη 1935, σ. 59-65 (ὅπου καὶ εἰκὼν τοῦ Γ. Ρουσιάδη).

Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας (ἀπὸ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος κ.ἑξ.), ἀπέδωσε στὰ νέα ἑλληνικὰ τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Ὁμήρου[1] (εἰκ. 3).

Τὸ ἔργο τυπώθηκε στὰ χρόνια 1817-1819, μὲ τίτλο ἐκτενῆ: *Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα καὶ ὁμοιοκαταλήκτως στιχουργηθεῖσα μετὰ Προσθήκης ἀναγκαίων καὶ ἐπωφελῶν ὑποσημειώσεων καὶ ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας καὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπιπτόντων Θεῶν, Ἡμιθέων καὶ Ἐνδόξων Ὑποκειμένων, πρὸς χρῆσιν τῆς Νεολαίας καὶ τῶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Ὁμηρικοῦ καλάμου ἀδυνάτων. Καὶ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα μετὰ διαφόρων χαλκογραφικῶν Εἰκόνων εἰς δέκα τρία τμήματα παρὰ Γεωργίου Ρουσιάδου τοῦ ἐκ Κοζάνης[...]*[2].

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Γ. Ρουσιάδη περιλαμβάνει τὸ ἀρχαῖο κείμενο, τὴν δική του «παράφρασι», σχόλια πραγματικά, στηριγμένα σὲ ἀπόψεις γιὰ ὁμηρικὰ χωρία Εὐρωπαίων συγγραφέων, κάποιες συσχετίσεις ἰδίως στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ μὲ ἀντίστοιχες γλωσσικὲς ἀποδόσεις τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν συγχρόνων του Ἑλλήνων[3] κι ἀκόμη μυθολογικὲς καὶ ἀλληγορικὲς πληροφορίες γιὰ θεοὺς, ἡμιθέους, ἥρωας, ποὺ ἀναφέρονται στὴν «Ἰλιάδα».

Στὸ ἔργο, ποὺ κοσμεῖται ἀπὸ πολλὲς χαλκογραφίες, προτάσσονται: α΄) *Ἐπίγραμμα* (ἀπὸ 30 πεντάστιχες στροφὲς)[4] καὶ *Ὕμνος* (ἀπὸ 18 πεντάστιχες στροφὲς)[5] καὶ β΄) ἐκτενὴς πρόλογος γιὰ τὸν Ὅμηρο καὶ τὴν «Ἰλιάδα»

---

1. Ἰδ. γενικὰ Κ. Μ η τ σ ά κ η, Ὁ Ὅμηρος στὴ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, Ἀθήνα 1976.

2. Ἰδ. Δ. Γ κ ί ν η - Β. Μ έ ξ α, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία: 1800-1863 [...]. Τόμος Α΄, Ἐν Ἀθήναις 1939, ἀρ. 988, 1079, 1176.

3. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα σημειώνονται ἀπὸ τὸν Γ. Ρουσιάδη, κατὰ τὴν παράφρασι τοῦ στίχ. Β 637:

(Τῷ δ' ἅμα νῆες ἕποντο δώδεκα μιλτοπάρῃοι
.....εἰς δώδεκα δὲ πλοῖα
*ὧν πρύμναι τε κ' αἱ πρῶρ' ὁμοῦ μὲ μίλτον * βεβαμμέναι*
** καὶ ἄμμιον τὸ κοινῶς κινάβαρι λεγόμενον)*

Εἰς τὴν παράφρασιν ἐτέθη ὅτι καὶ αἱ πρῶραι καὶ αἱ πρύμναι τῶν πλοίων ἦσαν βεβαμμέναι, τὸ ὁποῖον ἔγινε κατὰ τὴν νῦν συνήθειαν· διότι τὸ πάλαι, καθὼς μαρτυρεῖ ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Βιργίλιος δὲν ἐβάπτοντο μόνον αἱ πρύμναι καὶ πρῶραι, ἀλλὰ ὁλόκληρα τὰ πλοῖα (Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδη [...] Τμ. Β΄, Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. 129).

4. Κάθε στροφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο 11συλλάβους, δύο 7συλλάβους καὶ ἕνα 5σύλλαβο μὲ ὁμοιοκαταληξία τοῦ α΄ μὲ τὸν β΄, τοῦ γ΄ μὲ τὸν δ΄ καὶ τῶν τελευταίων στίχων κατὰ ζεύγη στροφῶν:

Ἀρχ.: *Ἑλλὰς λαμπρά, σεπτὴ καὶ μακαρία,*
τοῦ νοεροῦ φωτὸς πηγὴ κυρία,
μήτηρ πεπαιδευμένων
τοσούτων φωτισμένων
περικλεῶν ἀνδρῶν.

5. Κάθε στροφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς 10συλλάβους (α΄, γ΄, δ΄) καὶ δύο 9συλλάβους

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ

ΠΑΡΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΚΤΩΣ
ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΘΕΙΣΑ

μετὰ Προσθήκης ἀναγκαίων καὶ ἐπωφελῶν ὑποσημειώσεων, καὶ ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας, καὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπιπτόντων

ΘΕΩΝ, ΗΜΙΘΕΩΝ, ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΝ ΤΗΟΡΕΙΜΕΝΩΝ

πρὸς Χρῆσιν τῆς Νεολαίας, καὶ τῶν πρὸς καταλληψιν τῶ Ὁμηρικῶ παλάμη ἀδυνάτων.

ΚΑΙ ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΥΠΟΙΣ ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ

μετὰ διαφόρων Χαλκογραφικῶν Εἰκόνων

εἰς δέκα τρία τμήματα

παρὰ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΙΑΔΟΥ

ΤΟΥ ΕΚ ΚΟΖΑΝΗΣ

Προκαταβολῇ τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου τιμιωτάτου κυρίου

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΖΕΛΛΙΟΥ

καὶ φιλοκάλῳ συνδρομῇ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ Α'.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ, 1817.

Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου τῆς Χίρσφέλδ.

Εἰκ. 3. Ὁ τίτλος τοῦ Α' τμήματος τῆς «Παραφράσεως» τῆς «Ἰλιάδος» ἀπὸ τὸν Γ. Ρουσιάδη (1817)

ποὺ ἀποτελεῖ ἀπάνθησιν τῶν κυριωδεστέρων περιόδων τοῦ περὶ Ὁμήρου προλόγου τῆς σοφῆς Δασιὲ (Dacier), τῆς ὁποίας αἱ βαθεῖαι καὶ ὀρθαὶ κρίσεις ἐπηνέθησαν καὶ ἐπαινοῦνται συμφώνως παρ' ὅλων σχεδὸν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν[1].

Στὸν ἴδιο αὐτὸν Πρόλογο ὁ Παραφραστὴς ἐκθέτει τὰ κίνητρα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐργασίας του: *Τὰ ἔθνη τὰ πλέον βάρβαρα, τὰ ὁποῖα μήτε τῆς ὡραίας ποιητικῆς, μήτε τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, μήτε /τῆς ἡδύτητος τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐκ τῆς ἁρμονίας τῶν λέξεων ἀρετῆς ἔχουσί τινα αἴσθησιν, ᾐσθάνθησαν μ' ὅλον τοῦτο τὴν μεγαλειότητα τῶν ἰδεῶν του, τὴν σεβασμιότητα τῆς πραγματευομένης ὑποθέσεως, τὴν παντοῦ εἰς τὰς ποιήσεις του εἰκονιζομένην καὶ ἀπὸ ἀρχῆς ἄχρι τέλους εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιόδους αὐτῶν βασιλεύουσαν φύσιν καὶ τὴν ἐκπλήττουσαν τῶν χαρακτήρων τῶν Ἡρώων του ποικιλότητα [...]. Τὰ ἔθνη, λέγω, τὰ πλέον βάρβαρα, ὡς Ἰνδοί, Πέρσαι, Συρεῖς καὶ οἱ Χαλδαῖοι αὐτοὶ (λέγεται) μετέφρασαν εἰς τὰς διαλέκτους των τὰς ποιήσεις του καὶ οἱ δυστυχεῖς ἀπόγονοί του μόνοι (ὅσοι δὲν εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ τύχωσι μιᾶς ξεχωριστῆς ἀγωγῆς, διὰ νὰ καταλαμβάνουν τὴν προπατορικήν των γλῶσσαν) ὑστεροῦνται τῶν χαρίτων αὐτῶν. Ὅθεν τολμῶ νὰ πιστεύσω βεβαίως ὅτι ἡ παράφρασίς μου αὕτη θέλει τοῖς εἶναι ἐφετὴ καὶ εὐπρόσδεκτος, διότι ὄχι μόνον θέλει τοῖς παραστήσει εὐκαταλήπτους τὰς εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς τοῦ Ὁμήρου ἰδέας διὰ /τοῦ εἰς τὰς ἀκοάς των συνεθισμένου τῆς μητρικῆς των γλώσσης τόνου, ἀλλὰ θέλει τοὺς καταστήσει ἱκανοὺς διὰ ν' αἰσθανθοῦν καὶ ὅλην τὴν ἡδύτητα τῶν Ὁμηρικῶν ἐκφράσεων ἐντελῆ καὶ ἀδιάφθορον, διὰ τῆς στενῆς συγγενικῆς σχέσεως τῆς προπατορικῆς των καὶ τῆς νῦν καθομιλουμένης γλώσσης των [...]. Ἂν /εἴπῃ δέ [τις] ὅτι ὁ κάλαμος τοῦ παραφραστοῦ εἶναι ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ διατηρήσῃ ἀδιάφθορον τὴν ὡραιότητα καὶ ἡδύτητα τοῦ πρω-*

(β', ε') στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία τοῦ τύπου: αβααβ.

Ἀρχ.: *Ἑλλὰς ὡραία, γῆ δοξασμένη*
μήτηρ ἡρώων τε καὶ θεῶν,
τ' ἵστασαι οὕτω ἐκπεπληγμένη
κ' εἰς τόσην λύπην βεβυθισμένη
διὰ τὴν πτῶσίν σου τῶν ναῶν;

Ἂς προστεθῇ ὅτι οἱ στροφές, α', β', γ', ε', ζ', ιε' τοῦ Ὕμνου καταγράφονται (ὡς ἀνεπίγραφο στιχούργημα ὑπ' ἀρ. Χ) στὴν συλλογὴ στιχουργημάτων ποὺ φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Νικολάου Λογάδη στὸν κώδ. ὑπ' ἀρ. 4 (σ. 203-209) τοῦ Ζωγραφείου Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ περιέγραψε ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς (Δύο κατάλογοι ἑλληνικῶν Κωδίκων ἐν ΚΠόλει τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τοῦ Ζωγραφείου, «Izvestija Russkago Archeologičeskago Instituto v Konstantinopole» XIV, fasc. 2-3, 1909, σ. 131-132). Ἰδ. καὶ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Παλαιογραφικαὶ ἔρευναι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀθῆναι 1964, σ. 9.

1. Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Α', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. α'.

τοτύπου καὶ αὐτὸς μόνος, οὐχὶ δὲ ἡ γλῶσσα ἡμῶν, ἠμπορεῖ νὰ διαφθείρῃ αὐτήν, τότε ἔχει μέγιστον καὶ ἀναντίρρητον δίκαιον· διὸ προλαμβάνω νὰ εἴπω ὅτι τὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα ἤθελ' ἀπαντήσει τις εἰς τὴν παράφρασιν, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεμακρύνθη που ἡ ὁμοιότης αὐτῆς ἀπὸ τῆς τοῦ πρωτοτύπου[1]*, δὲν πρέπει ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀναξιότητα τοῦ καλάμου μου. Γνωρίζω καλῶς καὶ ὁμολογῶ τρανότατα ὅτι ἡ ἐπιχείρησίς μου αὕτη παραβαλλομένη μὲ τὴν ἀδυναμίαν μου ὑπῆρξε τολμηρὰ καὶ αὐθάδης, διότι ἄλλου καλάμου καὶ οὐχὶ τοῦ ἰδικοῦ μου, ἄλλων δυνάμεων, ἄλλου πνεύματος καὶ οὐχὶ τοῦ ἀδυνάτου καὶ μυρίοις, ἂν εἴπω, κακοῖς καταπολεμουμένου καὶ ἡσυχίας ὑστερημένου ἰδικοῦ μου, ἔργον ἦν τοῦτο· πλὴν ἡ ἔνθερμος ἔφεσις τοῦ νὰ φανῶ κἀγὼ ἤδη, καθ' ὃν καιρὸν τὸ τῆς ὀρθῆς παιδείας φῶς ἤρξατο ν' ἀποδιώκῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας μὲ τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, ἐπωφελής, ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, ὁ διακαής μου ζῆλος τοῦ νὰ προσφέρω κἀγὼ εἰς τὴν προσφιλῆ μοι πατρίδα ὡς εὐγνῶμον της τέκνον, ὕστερον ἀπὸ μίαν δεκαπενταετῆ πόνων καὶ δυστυχιῶν πλήρη ἀπου/σίαν μου, ὡς ἓν εὐγνωμοσύνης τεκμήριον τὴν ἀπαρχὴν τῶν κόπων μου καὶ ἡ βεβαία ἐλπὶς ὅτι οἱ εὐαίσθητοι καὶ συγκαταβατικοὶ ἀναγνῶσται, ἀντὶ νὰ γένωσιν αὐστηροὶ κατ' ἐμοῦ κριταί, θέλει ἀποδεχθῶσιν εὐμενῶς τὸ πόνημά μου [...] θέλει μ' ἀξιώσουσι συγγνώμης μόνον καὶ μόνον διότι ἡ τῶν δυνάμεών μου ἀνωτέρα ἐπιχείρησις αὕτη θέλει διεγείρει ἴσως κανένα τῶν πεπαιδευμένων φιλογενῶν διὰ νὰ πλουτίσῃ τὸ μέγιστον τοῦ δυστυχοῦς ἡμῶν Γένους μέρος (διότι τὸ Γένος ἡμῶν κυρίως εἶναι ἱκανῶς πεπλουτισμένον μὲ τὸ πρωτότυπον) μὲ μίαν ἐντελεστέραν παράφρασιν [...]*[2].

Ἡ μετάφρασις ἔγινε σὲ ἰαμβικοὺς 15συλλάβους στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξία, τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης θεωροῦσε συστατικὸ στοιχεῖο

---

1. Μολονότι ὅσα ἐκθέτει γιὰ τὴν «παράφρασί» του ὁ Γ. Ρουσιάδης νομίζω ὅτι πείθουν πὼς δὲν κάνει διάκρισι ἀνάμεσα σὲ «μετάφρασι» καὶ «παράφρασι», ὡστόσο ὁ ὑπερασπιστής του (κατὰ τῆς ἐπικρίσεως τῆς «Παραφράσεως», ποὺ δημοσιεύθηκε στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ») Σ. Α. Ι. ἀναλαμβάνει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου χαρακτηρίζοντάς το ὡς «παράφρασι» σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ «μετάφρασι»: *Ἀλλὰ δὲν εὑρίσκεις ὀρθὸν καὶ τὸ νὰ πλατύνῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰς περιόδους μὲ ἀνώνυμα καὶ ἐπίθετα, δῆθεν περιττά. Ἀλλ' ἐσκέφθης ποτὲ τί σημαίνει ἡ λέξις Παράφρασις; Ἐμελέτησας, λέγω, τοὺς περὶ παραφράσεως παραδιδομένους ὑπὸ τῶν τεχνογράφων κανόνας, καθ' οὓς δυνάμεθα τὴν φράσιν εἰς περίφρασιν νὰ μεταβάλωμεν καὶ τὰ λοιπὰ σχήματα τοῦ λόγου, κἂν τε τῆς λέξεως ὦσι, κἂν τε τῆς ἐννοίας, νὰ μεταποιῶμεν; Ὄχι, βέβαια, καθότι ἂν ἤξευρες τί ἐστι Παράφρασις, δὲν ἤθελές ποτε τὴν συγχέει μὲ τὴν Μετάφρασιν, ἐνῷ ἡ μὲν (ἅς σοι εἴπω νὰ τὴν μάθῃς) γίνεται εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν ἡ δὲ εἰς ἄλλην ἀλλοεθνῆ γλῶσσαν καὶ τούτου χάριν ἄλλοι μὲν οἱ περὶ Παραφράσεως κανόνες, ἄλλοι δὲ οἱ περὶ Μεταφράσεως* («Καλλιόπη», Α΄, 1819, σ. 68). Ἰδ. καὶ π.κ. σ. 256.

2. Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Α΄, Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. νς΄-ξ΄.

τῆς αἰσθητικῆς καταξιώσεως τῆς ἐργασίας του καὶ τὴν ὁποία σὲ κάποια σημείωσί του προβάλλει ὡς τὸ κύριο προσὸν καὶ στιχουργημάτων τῆς ἐποχῆς: *Πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ κάθε εὐαίσθητος καὶ περὶ τοῦ νῦν συνεθιζομένου καὶ παρὰ πᾶσι δεκτοῦ ὁμοιοκαταληκτικοῦ τρόπου τῆς νῦν Ποιητικῆς ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἰδέαν (Ἑλληνοφρόνων*[1] *αὐτοκαλουμένων καὶ ἄλλως ἀνωνύμων μενόντων) στιχοπλόκων τινῶν (ἰδ. Λ.Ε. 1817, ἀρ. 16, σ. 399)*[2] *ἀποβληθῇ ἡ ὁμοιοκαταληξία, ὁ ὡσαύτως μόνος καὶ κύριος τῶν νῦν ἐν χρήσει ποιήσεων στολισμὸς καὶ ποιητικὴ τέχνη, ποία δυσκολία θέλει ἐμποδίζει τότε πλέον καὶ ὅλους τοὺς Μωρολόγους μυθορράπτας Σαλαμινίους καί τινας τοῦ μοναχικοῦ τάγματος ἐξωγκωμένους μωρολόγους καὶ τῇδε κἀκεῖσε Πεδοβήμονας τοὐπίκλην δὲ Σωφρονιστὰς (ἰδ. Λ.Ε. 1817, ἀρ. 16, σ. 402)*[3] *τοῦ νὰ συντάττουν ὅλας τὰς μωρολογίας των στιχουργικῶς καὶ νὰ πλουτίζωσι μὲ αὐτὰς τῶν Γραικῶν τὴν φιλολογίαν*[4].

Εἶναι βέβαια φυσικὸ ὅτι ὁ Κοζανίτης λόγιος ἀναγκάζεται συχνὰ νὰ θυσιάζῃ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ὁμοιοκαταληξίας τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀποδόσεως τοῦ πρωτοτύπου, ποὺ ὁπωσδήποτε τὸ παρουσιάζει κατὰ τρόπο, ποὺ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε στοιχειωδῶς τὴν διατήρησι τῆς δυνάμεως τῶν ὁμηρικῶν στίχων.

Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ ἀντιστοιχία πρωτοτύπου καὶ «παραφράσεως», κατὰ στίχους, στὶς ραψῳδίες:

Α ἀρχ. κείμ. 611 ~ παράφρ. 1088
Β ἀρχ. κείμ. 877 ~ παράφρ. 1564
Ε ἀρχ. κείμ. 909 ~ παράφρ. 1546
Ζ ἀρχ. κείμ. 529 ~ παράφρ. 918
Θ ἀρχ. κείμ. 561 ~ παράφρ. 950

Ἡ διαφορὰ τῶν στίχων δὲν ὀφείλεται τόσο στὴν ἀναλυτικότητα τῆς νεοελληνικῆς (ποὺ ἄλλωστε στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς «παραφράσεως» τοῦ Γ. Ρουσιάδη εἶναι ὁπωσδήποτε περιωρισμένη) ὅσο στὴν γενικωτέρα τάσι τοῦ πλατυασμοῦ, ποὺ διαπιστώνεται μὲ τὴν παρεμβολὴ στίχων ἐπεξηγηματικῶν τοῦ νοήματος σὲ χωρία τοῦ πρωτοτύπου, μὲ προσθῆκες λέξεων ἢ φράσεων, ποὺ γίνονται ἀπὸ στιχουργικὲς ἀνάγκες, ἂν δὲν προέρχωνται ἀπὸ τὴν ἀφελῆ προσπάθεια νὰ δοθῇ ζωηρότης στὸν λόγο.

Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ παραδείγματα:

---

1. Ἰδ. Δ η μ. Γ κ ί ν η, Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῆ [...]. Ἀθήνα 1948, σ. 37-42. Πρβλ. καὶ Σ τ. Κ α ρ α τ ζ ᾶ, Κοραῆς καὶ Νικολόπουλος, Ἀθήνα 1949, σ. 10.

2. *Ἑλληνόφρων Σαλαμίνιος* ὑπογράφει *Ὁμήρου ἐγκώμιον διὰ στίχων.*

3. *Σωφρόνιος Ἀθηναῖος, μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους* ὑπογράφει *Εὐχὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος* (Ἰδ. καὶ Δ η μ. Γ κ ί ν η, Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραῆ, ὅ.π., σ. 37-42).

4. Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]. Τμ. Δ΄, Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. 9.

Δᾶερ ἐμεῖο, κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυοέσσης,
ὥς μ' ὄφελ' ἤματι τῷ, ὅτε με πρῶτον τέκε μήτηρ,
οἴχεσθαι προφέρουσα κακὴ ἀνέμοιο θύελλα
εἰς ὄρος ἢ εἰς κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἔνθα με κῦμ' ἀπόερσε πάρος τάδε ἔργα γενέσθαι.
(Ζ 344-348).

Ἀνδράδελφε τῆς ἀναιδοῦς ἐμοῦ κ' ἠχρειωμένης,
τῆς ταλαιπώρου καὶ κακὰ ἀνείδ' ἐνδεδυμένης,
εἴθ' εἰς ἡμέραν τὴν αὐτήν, καθ' ἣν πρῶτον ἐξῆλθον
ἐκ μητρικῆς μου τῆς γαστρὸς καὶ εἰς τὸν κόσμον ἦλθον,
εὐθὺς κακή τις συστροφὴ ἀνέμου ν' εἴχ' ὁρμήσει
ἐκ κόλπων μου τῶν μητρικῶν νὰ μὲ μετακομίση,
εἴτε εἰς ἔρημον βουνόν, εἴτε εἰς τῆς θαλάσσης
τῆς πολυήχου τῶν πικρῶν κυμάτων τὰς ἐκτάσεις
ὁποὺ 'ς τὰ σπλάγχνα των εὐθὺς νὰ μὲ καταποντίσουν,
πρὶν ὁποὺ ἔργα τὰ αἰσχρὰ αὐτὰ ν' ἀκολουθήσουν.
(παράφρ. Ζ 593-602).

Κλυθί μευ, ἀργυρότοξ' ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας
Κίλλαν τε ζαθέην Τενέδοιό τε ἶφι ἀνάσσεις.
(Α 451-452).

Ὦ ἀργυρότοξε θεέ, ὁ Χρύσας προστατεύων
καὶ σὺν αὐτῇ τῆς ἱερᾶς Κίλλας καὶ βασιλεύων
ἐν τῇ Τενέδῳ κραταιῶς, Σὲ τὸν λαμπρὸν θεόν μου
ἀπὸ ψυχῆς παρακαλῶ, πάλιν εἰσάκουσόν μου.
(παράφρ. Α 803-806).

Ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων
(Θ 31).

Ὦ πάτερ, μου, Κρόνου υἱέ, Κύριε πάντων ὄντων,
θεὲ θεῶν καὶ βασιλεῦ πάντων βασιλευόντων
(παράφρ. Θ 47-48)

Ἡ διαπίστωσις τοῦ γενικωτέρου τρόπου τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας τοῦ Γ. Ρουσιάδη δὲν ἀφίνει πολλὰ περιθώρια σὲ ἀναζητήσεις μερικωτέρων στοιχείων. Πρέπει ὡστόσο νὰ παρατηρηθοῦν τὰ ἑξῆς:

Ὅμοιοι στίχοι στὸν Ὅμηρο ἀποδίδονται διαφορετικὰ στὴν «παράφρασι». Π.χ.:

Αὐτίκα δ' ἐξ ὀχέων σὺν τεύχεσιν ἅλτο χαμᾶζε,
πάλλων δ' ὀξέα δοῦρε κατὰ στρατὸν ᾤχετο πάντῃ,
ὀτρύνων μαχέσασθαι, ἔγειρε δὲ φύλοπιν αἰνήν.
Οἱ δ' ἐλελίχθησαν καὶ ἐναντίοι ἔσταν Ἀχαιῶν

(Ε 494-497 ~ Ζ 103-106).

Ἐκ τῆς ἁμάξης ἐπὶ γῆν πήδησεν ὡπλισμένος·
κινῶν δὲ δόρυ τὸ ὀξὺ πρὸς τὸν στρατόν του τρέχει
καὶ τάξεις τὰς τρωαδικὰς ἁπάσας διατρέχει
παρακινῶν τους κ' ἐμψυχῶν νὰ μάχωνται γενναίως
καὶ οὕτω μάχην φοβερὰν διήγειρεν εὐθέως

(παράφρ. Ε 818-822).

Ἐκ τῆς ἁμάξης ἐπὶ γῆν πηδᾷ ἐξωπλισμένος
κινῶν δὲ δόρυ τὸ ὀξύ, ἁπανταχοῦ ταχύνων
κ' εἰς μάχην τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἅπαντα παροτρύνων
πόλεμον ἤγειρε σκληρόν...

(παράφρ. Ζ 170-173).

Λεκτικὰ σχήματα καὶ λογοπαίγνια—στοιχεῖα ποὺ καὶ ἀπὸ τὴν φύσι τους δύσκολα ἀποδίδονται ἀπὸ γλῶσσα σὲ γλῶσσα ἢ γλωσσικὸ ἰδίωμα—ἐδῶ ἢ παραλείπονται ἢ χάνουν ὅλη τὴν βαρύτητά τους. Π.χ.:

Ἡμῖν μὲν τόδ' ἔφηνε τέρας μέγα μητίετα Ζεύς,
ὄ ψ ι μ ο ν ὀ ψ ι τ έ λ ε σ τ ο ν, ὅου κλέος οὔ ποτ' ὀλεῖται.

(Β 324-325).

Ζεὺς ὁ βουληφόρος θεός, οὗ ἅπασα τελεῖται
βουλὴ κ' οὐδέποτε αὐτοῦ ἡ δόξα ἀπολεῖται,
τῇ εὐδοκίᾳ τῇ σοφῇ αὐτοῦ 'ς τὸ φῶς ἡμέρας
τὸ μέγα τοῦτο καὶ φρικτὸν ἀπέπεμψέ μοι τέρας

(παράφρ. Β 645-648).

Φ ρ ά ζ ε ο, Τυδεΐδη, καὶ χ ά ζ ε ο, μηδὲ θεοῖσιν
ἴσ' ἔθελε φρονέειν...

(Ε 440-441).

Σκέπτου καλῶς ὅ,τι ποιεῖς πρῶτον υἱὲ Τυδέως,
διαλογίζου αὐτὸ πρὶν καὶ ὑποχώρ' εὐθέως.

(παράφρ. Ε 725-726).

Δῦν' Ἅιδος κυνέην.....

(Ε 845)

Τοῦ Πλούτωνος θέτει εὐθὺς τὴν περικεφαλαίαν

(παράφρ. Ε 1434).

Τὸ ἴδιο, φυσικά, μπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ γιὰ τὴν ἀπόδοσι τῶν λεγομένων ἐκφραστικῶν ὀνομάτων. Π.χ.:

Ξάνθε τε καὶ σύ, Πόδαργε καὶ Αἴθων Λάμπε τε δῖε

(Θ 185).

Ὦ Ξάνθε, Πόδαργε καὶ σὺ Αἴθων καὶ Λάμπε θεῖε

(παράφρ. Θ 315).

καὶ τῶν ἐτυμολογικῶν ὑπαινιγμῶν τοῦ Ὁμήρου. Π.χ.

.....*Τυχίος κάμε τεύχων*

(Η 220)

.....*Τυχίος*.....

.....*πεποιημένην*

εἶχ'.....

(παράφρ. Η 366-368).

Ἦ τοι ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο

(Ζ 201).

Εἰς τὸ Ἀλήϊον ἐλθὼν πεδίον πάντῃ μόνος

ἀπλανᾶτο τότε.....

(παράφρ. Ζ 337-338).

Ἐπιγραμματικὲς ἐκφράσεις ἀποδίδονται ἀναλυτικὰ καὶ ἀτονοῦν. Π.χ.:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.....

(Β 204).

Ποτὲ δὲν γίνεται καλόν, μᾶλλον δὲ δυστυχία,

ὅπου τὸ πλῆθος διοικεῖ κ' εἶναι πολυαρχία.

(παράφρ. Β 397-398).

Τὰ κύρια ὀνόματα δὲν μετασχηματίζονται, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποδίδονται στὰ νεοελληνικὰ τὰ λατρευτικὰ ἐπίθετα. Π.χ.:

Τριτογένεια (Θ 39). ~ *Ἀθηνᾶ Τριτογενὲς* (παράφρ. Θ, 61).

Σμινθεῦ (Α 39). ~ *Σμινθεῦ* (παράφρ. Α 69).

Οἱ παρομοιώσεις—ἕνα ἀπὸ τὰ ποιητικώτερα στοιχεῖα τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους—μετατρέπονται στὴν «παράφρασι» τοῦ Γ. Ρουσιάδη σὲ πλαδαρὲς συγκρίσεις. Π.χ.:

Ὡς δ' ὅτ' ἀπὸ σκοπιῆς εἶδεν νέφος αἰπόλος ἀνὴρ
ἐρχόμενον κατὰ πόντον ὑπὸ Ζεφύροιο ἰωῆς·
τῷ δὲ τ' ἄνευθεν ἐόντι μελάντερον ἠύτε πίσσα
φαίνετ' ἰὸν κατὰ πόντον, ἄγει δέ τε λαίλαπα πολλήν·
ῥίγησέν τε ἰδὼν ὑπό τε σπέος ἤλασε μῆλα·
τοῖαι ἅμ' Αἰάντεσσι διοτρεφέων αἰζηῶν
δήιον ἐς πόλεμον πυκιναὶ κίνυντο φάλαγγες
κυάνεαι, σάκεσίν τε καὶ ἔγχεσι πεφρικυῖαι.

(Δ 275-282).

Καὶ καθὼς ὅταν τις ποιμὴν ποτὲ ἐφησυχάζῃ
ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου τινὸς κ' ἴδῃ νὰ πλησιάζῃ
ἐπὶ τὴν θάλασσαν μ' ὁρμὴν νέφος πεπυκνωμένον
ἀπὸ Ζεφύρου τὰς σφοδρὰς πνοὰς ὂν φουσκωμένον
κ' ἐν ὅσ' ἀπέχει μὲν μακρὰν χροιὰν μελανωτέραν
τῆς πίσσας φέρει καὶ νυκτὸς θέαν σκοτεινοτέραν,
ὡς δ' ἐπὶ θάλασσαν ἐλθῇ μετὰ βροχῆς ραγδαίας
ἀνεμοστρόβιλον ποιεῖ μὲ συντροφὰς βιαίας,
φόβῳ εὐθὺς κατασχεθεὶς τὰς αἶγας νὰ συνάξῃ
κ' εἰς κανὲν σπήλαιον αὐτὰς σπεύδει διὰ ν' εἰσάξῃ,
τοιουτοτρόπως μελαναὶ καὶ αἱ πεπυκνωμέναι
'φαίνοντο φάλαγγες αὐτῶν οὖσαι συντεθειμέναι
ἐκ νέων ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, ὄντων κεκυκλωμένων
μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ μ' αἰχμὰς δοράτων πεφραγμένων,
οἵτινες μ' ἐνθουσιασμὸν πάντες ἠκολουθοῦσαν
τοὺς Αἴαντας καὶ πρὸς σκληρὰν μάχην ἐπροχωροῦσαν.

(παράφρ. Δ 483-498).

Ὅσο γιὰ τὸ χρησιμοποιούμενο λεξιλόγιο, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης, μὲ τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἀρχαϊσμούς, οὔτε πλησιάζει κἂν στὴν πρόθεσί του νὰ καταστήσῃ τὸν Ὅμηρο προσιτό, μὲ τὴν «παράφρασί» του *οὐχὶ διὰ τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους, οἵτινες δὲν ἔχουσι χρείαν αὐτῆς, ἀλλὰ δι' ἐκείνους μόνον εἰς τῶν ὁποίων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ὅμηρος εἶναι πάντῃ νεκρὸς καὶ δι' ἐκείνους τῶν νέων οἵτινες ἀρχίζουσι ν' ἀναγινώσκωσι τὰς ποιήσεις τοῦ Ὁμήρου*[1].

1. Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα [...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...] Τμ. Α', Ἐν Βιέννῃ 1817, σ. ξ'.

Ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς ἀναγκάζεται κάποτε νὰ ἐπεξηγῇ, σὲ ὑποσημειώσεις, λέξεις ὁμηρικὲς ποὺ ἐπαναλαμβάνονται στὸ νεοελληνικό του κείμενο ἢ ἀποδίδονται μὲ ἄλλες, ἐξ ἴσου ὅμως ἄγνωστες. Κι ἡ ἐπεξήγησις αὐτὴ ἐνδιαφέρει ἴσως ἀπὸ γλωσσολαογραφικὴ ἄποψι, ἀλλὰ ἀποδεικνύει καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ Γ. Ρουσιάδη στὴν ζωντανὴ ἀνάπλασι τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

Σημειώνω χαρακτηριστικὰ παραδείγματα[1]:

ἄποινα (Α95) ~ *ἄποινα* (παράφρ. Α, 175).
Τὰ πρὸς λύτρωσιν τῶν αἰχμαλώτων διδόμενα χρήματα ἢ ξεσκλαβιάτικα

παρὰ πρυμνήσια νηὸς (Α 476) ~ *στοὺς κάλωνας πλησίον* (παράφρ. Α, 847)
Γούμενας κοινῶς

στείρῃ (Α 483) ~ *ὑπὸ τῆς τρόπιδος* (παράφρ. Α, 860)
τὸ χονδρὸν ξύλον [...] καραβορραχίτης παρὰ τῶν ναύτων κοινῶς καλούμενον

πρηνέες (Β 418) ~ *πρηνεῖς* (παράφρ. Β, 418)
προύμυτα

ἐπισφυρίοις (Γ 331) ~ *μὲ πόρπας* (παράφρ. Γ, 584)
θηλυκωτήρια, κόψες ἢ καὶ φιούμπας, ἰταλιστὶ

τιμὴν (Γ 459) ~ *ἀντέκτησιν* (παράφρ. Γ, 807)
Κοντριμπουτζιόνην (καὶ στὴν σ. 52-53 «*τὸ πρόστιμον τοῦ πολέμου* **contribution**»)

σφυρὰ (Δ 147) ~ *σφυρὰ* (παράφρ. Δ, 254)
οἱ ἀστράγαλοι καὶ κοινῶς Κότζια

ἤνις (Ζ 94) ~ *ἐνιαυσίων* (παράφρ. Ζ, 154)
χρονιάρικων

κατ' ἀγυιὰς (Ζ 391) ~ *εἰς τὰς ἀγυιὰς* (παράφρ. Ζ, 676)
δρόμους ἢ τουρκιστὶ σοκάκια, κατὰ τὴν νῦν συνήθειαν

ἠλακάτην (Ζ 491) ~ *ἠλακάτην* (παράφρ. Ζ, 847)
τὴν Ρόκαν, κατὰ κοινὴν συνήθειαν

---

1. Ἀμέσως μετὰ τὸ παράδειγμα ἐπαναλήψεως ἢ ἀποδόσεως τῶν ὁμηρικῶν λέξεων κατὰ τρόπο ἀρχαΐζοντα ἀκολουθοῦν (μὲ μικρότερα τυπογραφικὰ στοιχεῖα) οἱ σχετικὲς ἐπεξηγήσεις τοῦ Γ. Ρουσιάδη.

Ὅταν ἐξεδόθη ἡ «παράφρασις» τοῦ Γ. Ρουσιάδη, ἐπεκρίθη δριμύτατα στὸν «Λόγιο Ἑρμῆ». Σὲ κριτικὴ ποὺ δημοσιεύθηκε (ἀπὸ τὸν *Π. Μ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως*)[1] παραλληλίζεται ἡ ἐργασία αὐτὴ μὲ τὸν *Νέο Ἐρωτόκριτο*[2] τοῦ Δ. Φωτεινοῦ[3], ἀπὸ τὸν ὁποῖο φαίνεται *χειροτέρα*, καὶ μὲ τὴν *Κρίσι τοῦ Πάριδος*[4] τοῦ Δ. Γουζέλη[5], ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι *ἀηδεστέρα*, ἀναλύονται γιὰ ἀπόδειξι τῆς ἀποτυχίας τοῦ μεταφραστοῦ οἱ πρῶτοι στίχοι ἀπὸ τὸ Α τῆς «Ἰλιάδος» καὶ διατυπώνονται ἀπόψεις γιὰ τὴν γενικωτέρα ἀδυναμία τοῦ *Παραφραστοῦ* νὰ ἀποδώσῃ τὸ ὁμηρικὸ ἔπος: *Πόση ἀτυχία. Ἄνθρωπος ὅστις ἔκαμε καὶ ἐξέδωκε [τοιούτους στίχους εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αὐτὸς ἠσθάνθη τὰς χάριτας τοῦ πρωτοτύπου;[...]. Ἂν ὁ Ρουσιάδης ἠσθάνετο τί εἶναι ἡ Ἰλιάς, ἔπρεπε, ὅταν πρώτην φορὰν τοῦ κατέβη τῆς παραφράσεως ἡ ἰδέα, νὰ στοχασθῇ ὅτι ἀπατᾶται ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς φιλαυτίας. Προβάλλουν τινὲς ὅτι ἡ παράφρασις αὐτὴ οὖσα ἀκριβεστάτη ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ τοὺς σπουδάζοντας τὸ πρωτότυπον τῆς Ἰλιάδος· ἀλλὰ τίς θέλει ἐλπίσει ἀκρίβειαν συλλογιζόμενος τοῦ ὁμοιοκαταλήκτου τὴν ἀδιάκοπον μάχην; Ἔπειτα, ἂν ἡ ἀκρίβεια γυμνὴ ἀρκοῦσε νὰ καθιστᾷ τὰς παραφράσεις ἀξίας τοῦ κοινοῦ, ἔπρεπε νὰ τυπώνωνται οἱ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος μετὰ πολλῆς μελέτης καὶ ἀκριβείας παραφραζόμενοι συγγραφεῖς καὶ οἱ σπουδάζοντες τὸν Ὅμηρον, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν τὸν σπουδάζουν εἰς τὸ σχολεῖον ὡς μάθημα, στοχάζομαι ὅτι θέλουν προτιμήσει σχόλια ἀπὸ τοὺς ἀηδεῖς*[6] *στίχους τοῦ Ρουσιάδου. Ἀπόρησαν μερικοὶ διατί δὲν ἔκαμε πεζὴν τὴν παράφρασιν, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν στιχουργίαν. Ἀλλὰ τὸ εἶδεν ἄραγε;*[7]

Στὴν κριτικὴ αὐτὴ ἀπήντησαν ἀμέσως, ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Καλλιό-

---

1. Π. Μ., Ἐπιστολὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, «Λόγιος Ἑρμῆς» 1819, σ. 92-98.

2. *Νέος Ἐρωτόκριτος, παρὰ Διονυσίου Φωτεινοῦ. Τόμ. Α'-Β'. Ἐν Βιέννῃ 1818.*

3. Γιὰ τὸν Δ. Φωτεινὸ καὶ τὸ ἔργο του ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ί δ ο υ, Κείμενα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, ὅ.π., σ. ια'-ιβ', 295-296 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

4. *Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος, Ποίημα Μυθολογικὸν, Ἐρωτικὸν καὶ Ἠθικὸν Δημητρίου Γουζέλη τοῦ ἐκ Ζακύνθου. Ἔκδοσις πρώτη [...] Ἐν Τεργέστῃ 1817.*

5. Γιὰ τὸν Δ. Γουζέλη καὶ τὸ ἔργο του ἰδ. Γ λ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ί δ ο υ, Τὸ θέατρον ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων κειμένων, Ἀθῆναι 1958, σ. 85-89 (ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

6. Καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ν. Β. Τ ω μ α δ ά κ η (Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι, Ἀθῆναι 1943, σ. 26) ἡ μετάφρασις τοῦ Γ. Ρουσιάδη χαρακτηρίζεται «ἀηδὴς καὶ ἐκτεταμένη».

7. Ἰδ. καὶ τὸ σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ Ν. Ι., «Λόγιος Ἑρμῆς» 1820, σ. 114-120, ὅπου —κοντὰ σὲ ἄλλες ἀξιοπρόσεκτες παρατηρήσεις, ἰδίως γιὰ τὸν τρόπο τῆς μεταφράσεως ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἢ τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας—ἀναγνωρίζεται *ὅτι ὁ κὺρ Ρουσιάδης εἴτε ἀπὸ ζῆλον φιλολογικὸν κινηθεὶς εἰς τοιοῦτον ἔνδοξον ἀγῶνα εἴτε ἀπὸ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἄγνωστον μὲν εἰς ἐμέ, γνωστὴν δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἔμελλε νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἂν εἶχεν ἐκ φύσεως καὶ ποιητικὰς ἀρετάς* (σ. 118).

πης», πρῶτα ὁ *Ι. Α.*[1] μὲ γενικὲς παρατηρήσεις χαρακτηρίζοντας τὸν συγγραφέα τῆς ἐπικρίσεως *ἄκριτον κριτικὸν* ποὺ *πρῶτον[...] δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι Ἕλλην[...], ἀλλὰ νόθος τις καὶ μισέλλην. Δεύτερον πρέπει νὰ τρέφῃ ἄσπονδον φατριαστικὸν μῖσος [...] ἐξαιρέτως κατὰ τοῦ Ρουσιάδου [...]. Τρίτον ὅτι εἶναι ἕνας τῶν μανιωδεστάτων φατριαστῶν* καὶ κατόπιν ὁ *Σ. Α. Ι.*, μὲ ἐκτενὲς μελέτημα[2].

Στὸ τελευταῖο, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν ἐμπάθεια καὶ τὸν ὑβριστικό τόνο[3], γίνεται προσπάθεια νὰ δικαιολογηθῇ ὁ πλατυασμὸς στὸν λόγο τοῦ Γ. Ρουσιάδη μὲ τὴν διάκρισι *παραφράσεως* καὶ *μεταφράσεως*[4] καὶ προβάλλονται ὡς στοιχεῖα, ποὺ καθιστοῦν τὴν ἐργασία τοῦ Κοζανίτη λογίου *ἀξιοτίμητον καὶ ἀξιοσύστατον εἰς τὴν παιδευομένην ἑλληνικὴν νεολαίαν: ὅτι [ὁ «Παραφραστὴς»] πανταχοῦ διατηρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ποιητοῦ· ὅτι πολλότατα σημειώματα ὑποσυνάπτει χρησιμεύοντα μεγάλως εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως· ὅτι οἱ στίχοι του εἶναι εὔτονοι καὶ ἐπιμελῶς ἐξειργασμένοι.*

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δὲν μποροῦν βέβαια νὰ καλύψουν τὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀδυναμίες τῆς «Παραφράσεως»[5], τὴν ὁποία—ὅπως παραδίδεται ἀπὸ τὸν Μ. Γεδεὼν[6]—κάποιος σύγχρονος τοῦ Γ. Ρουσιάδη ἀνώνυμος στιχουργὸς ἐχαρακτήρισε μὲ τὸ ἑπόμενο πνευματῶδες, ὅσο καὶ δηκτικώτατο, δίστιχο:

Τὸν Ὅμηρον τυφλὸν ἰδὼν ἠρώτησεν ὁ Ἅδης·
«Καὶ ποῖος σὲ ἐτύφλωσεν;»

— Ὁ Γ. Ρουσιάδης.[7]

---

1. Ι. Α., Ἐπιστολή, «Καλλιόπη», Α΄, 1819, σ. 57-58.

2. Σ. Α. Ι., Ἐπίκρισις εἰς τὴν κατὰ τῆς παραφράσεως τοῦ Ρουσιάδου γενομένην κρίσιν, «Καλλιόπη», Α΄ (1819) 67-70.

3. Πρβλ.: *Τί νὰ σοὶ εἰπῶ, φίλε; Εἶσαι πάντῃ ἀγράμματος, ἄθλιε* (σ. 68). *Ἡ κριτικὴ τοῦ ἀθλίου καὶ ἀμαθοῦς τούτου κριτικοῦ....* (σ. 68).

4. Ἰδ. καὶ π.π., σ. 248.

5. Πρέπει ὡστόσο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ τόνος τῶν κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ἀντίθεσι τοῦ Γ. Ρουσιάδη μὲ τὸν κύκλο τοῦ Ἀδ. Κοραῆ, στὸν ὁποῖο κάποτε ἀναφέρεται μὲ ὀξυτάτους ὑπαινιγμοὺς (πρβλ. «Ὁμήρου Ἰλιὰς παραφρασθεῖσα[...] παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...]». Τμ. Δ΄. Ἐν Βιέννῃ 1817 σ. 9, 221-222), ὅπως καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἰδεολογικὴ ἀτμόσφαιρα γενικώτερα, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία προέβαλλαν τὶς ἀπόψεις τους οἱ ἐκδόται τῶν περ. «Λόγιος Ἑρμῆς» καὶ «Καλλιόπη» (πρβλ. καὶ Γ. Λαῖου, Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821, Ἀθῆναι 1961, σ. 92-94, 119-126).

6. Μ. Γεδεών, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου: 1800-1913, Ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 9.

7. Στὸ δίστιχο αὐτὸ καὶ μόνο περιορίζονται γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν «παράφρασι» τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Γ. Ρουσιάδη ὁ Κ. Δημαρᾶς (Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Γ΄ ἔκδοση, [Ἀθῆναι] 1964, σ. 179), ὁ Β. Knös (L'Histoire de la littérature néogrecque, Stockholm [1962], σ. 614), ποὺ ἀντιγράφει ἐδῶ τὸν Δημαρᾶ, κατὰ προγενεστέρα ἔκ-

Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν συστηματικὴ μελέτη τῆς «Παραφράσεως» τοῦ Γ. Ρουσιάδη (ποὺ θεώρησα χρήσιμο νὰ γίνῃ, ὥστε ὑπεύθυνα πλέον νὰ διατυπωθῇ ἡ τελικὴ κρίσις γι' αὐτήν), ἡ ἐργασία τοῦ Κοζανίτη λογίου δὲν εἶναι ἀπὸ λογοτεχνικὴ ἄποψι ἐπιτυχής. Κινεῖ ὡστόσο ὡς προδρομικὴ προσπάθεια τὸ γραμματολογικὸ ἐνδιαφέρον.

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

δοσι τῆς «Ἱστορίας...» του, καὶ ὁ Κ. Μ η τ σ ά κ η ς (Ὁ Ὅμηρος στὴ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ὅ.π., σ. 23), ποὺ παραπέμπει στὸν Δημαρᾶ.

SUMMARY

Phaedon K. Bouboulidis, Literary Miscellany.

In the first part the already published or known poems of Michael Perdikaris (1766-1828) are noted, and three verse works (from manuscripts found in the Library of Kozani, the State Archives, and the National Library) appropriately annotated (and with the relevant bibliography) are published.

In the second part a «paraphrase» of Homer's «Iliad» by G. Rousiadis (1783-1854), which appeared in 1817-19, and its influence are systematically examined. A general opinion about the publication of this work is included and a bibliography follows.